

Euratom och Lissabonfördraget

Fördraget om upprättande av en Europeisk atomenergigemenskap (Euratomfördraget) trädde i kraft redan 1958, samtidigt som fördraget om upprättande av den Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG-fördraget). Samarbetet uppkom som följd av att investeringskostnaderna för kärnkraft som energikälla för enskilda medlemsstater var höga samtidigt som det rådde energibrist. Nedan beskrivs kortfattat samarbetets viktigaste beståndsdelar och därefter förklaras på vilket sätt Lissabonfördraget förändrar Euratom.

Euratomsamarbetet idag

I Euratomfördragets inledande artiklar stadgas målen för atomenergigemenskapen. Enligt artikel 1 i ska Euratom skapa förutsättningar för en snabb organisation och tillväxt av kärnenergiindustrierna samt bidra till att höja levnadsstandarden i medlemsstaterna och till utvecklingen av förbindelserna med övriga länder. I artikel 2 stadgas vidare:

”För att fullgöra sin uppgift skall gemenskapen i den ordning som anges i detta fördrag

- a. främja forskning och säkerställa spridning av teknisk information,
- b. uppställa enhetliga säkerhetsnormer för befolkningens och arbetstagarnas hälsoskydd samt övervaka tillämpningen av dessa normer,
- c. underlätta investeringar och, särskilt genom att uppmuntra initiativ från företagets sida, säkerställa att sådana viktiga anläggningar kommer till stånd som behövs för utvecklingen av kärnenergin inom gemenskapen,
- d. tillförsäkra samtliga förbrukare inom gemenskapen en regelbunden och rättvis försörjning med malmer och kärnbränslen,
- e. genom lämplig kontroll garantera att kärnmaterial inte används för andra ändamål än sådana för vilka de är avsedda,
- f. utöva den äganderätt som tillkommer gemenskapen med avseende på speciella klyvbara material,
- g. säkerställa goda avsättningsmöjligheter och tillgång till de bästa tekniska hjälpmedel genom att upprätta en gemensam marknad för speciell materiel och utrustning, genom fria kapitalrörelser för investeringar på kärnenergiområdet och genom frihet för specialister att vara anställda inom gemenskapen,
- h. upprätta sådana förbindelser med andra länder och internationella organisationer som är ägnade att främja framsteg i samband med den fredliga användningen av kärnenergin.”

Eftersom Euratom ska utföra dessa uppgifter i den ordning som anges kan samarbetets mest centrala område beskrivas som att *främja forskning* och att *säkerställa spridning av teknisk information*. En av de ytterligare, mer omdiskuterade, uppgifterna för Euratom är att tillförsäkra samtliga *förbrukare* inom EU *en regelbunden och rättvis försörjning av malmer och kärnbränslen*. Denna försörjning är tänkt att säkerställas enligt principen om lika tillgång till resurserna samt genom en gemensam försörjningspolitik. Det innebär bland annat att alla förfaranden som syftar till att tillförsäkra vissa förbrukare en privilegierad ställning är förbjudna inom EU. För att säkerställa lika tillgång till resurserna upprättades genom Euratomfördraget (1960) en *försörjningsbyrå* som har så kallad optionsrätt till malmer,

råmaterial och speciella klyvbara material som produceras inom medlemsstaternas territorier.¹ Denna optionsrätt innebär att gemenskapen har rätt att använda och förbruka material som tillhör Euratom. Försörjningsbyrån har också ensamrätt att ingå avtal om leverans av malmer, råmaterial eller speciella klyvbara material från länder inom eller utom EU.

Kommissionen ger försörjningsbyrån instruktioner (direktiv) och utser dess generaldirektör. Den har också rätt att stoppa försörjningsbyråns beslut. Kommissionen avgör också tvister mellan de berörda parterna (dvs. mellan medlemsstater men även andra privata aktörer) om försörjningsbyråns beslut. Försörjningsbyråns verksamhet regleras närmare i en särskild stadga som fastställs och ändras av rådet med kvalificerad majoritet på förslag från kommissionen.²

Det kan särskilt noteras att Euratoms uppgifter inkluderar att garantera att kärnmaterial inte används för andra ändamål än de är avsedda, det vill säga att kärnmaterial endast används för civilt och inte militärt bruk. För att uppnå detta kan Euratom genomföra säkerhetskontroller i medlemsstaterna. Euratoms inspektörer ska då få tillgång till alla anläggningar, information och personer som omfattas av kontrollen. Euroatom samarbetar också med länder utanför EU och internationella organisationer, däribland IAEA (International Atomic Energy Agency), som är ägnade att främja framsteg i samband med den fredliga användningen av kärnenergin.

Euratomsamarbetet efter Lissabonfördraget

Inledningsvis kan konstateras att Euratomfördraget, till skillnad mot EEG-fördraget (senare omdöpt till EG-fördraget), aldrig varit föremål för stora förändringar. Några stora förändringar av Euratom sker heller inte genom Lissabonfördraget. De ändringar som införs omfattar främst Euratoms institutionella bestämmelser.³ Syftet är att ”anpassa det fördraget till de nya bestämmelser som fastställs genom fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt”.⁴ Genom Lissabonfördraget byts de flesta av Euratomfördragets egna institutionella bestämmelser ut mot generella hänvisningar till motsvarande bestämmelser i EU-fördraget och EG-fördraget (som samtidigt byter namn, igen, till EUF-fördraget: fördraget om Europeiska unionens funktionssätt).⁵ Det bör dock påpekas att Euratom redan idag delar institutioner med EU:s övriga samarbetsområden. Av denna

---

¹ Se artikel 52 i Euratomfördraget. I artikel 197 i Euratomfördraget ges en definition av vad som avses med malmer, råmaterial och speciella klyvbara material.

² Se artikel 52, 53, och 54 i Euratomfördraget.

³ Jean-Claude Piris som ledde den arbetsgrupp med juridiska experter som finlipade resultatet från det så kallade Framtidskonventet (och som senare tog fram utkastet till Konstitutionsfördraget) beskrev arbetet med att anpassa de institutionella bestämmelserna i Euratomfördraget som ”one of the most delicate tasks”. Se Piris, Jean-Claude, *The Constitution for Europe – A legal analysis*, 2006, s 53.

⁴ Se inledningen till Protokoll nr 2 om ändring av fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen.

⁵ Se artikel 3 i Protokoll nr 2 om ändring av fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen genom vilket artikel 106a upprättas och införs i Euratomfördraget. För en utförlig genomgång av de ändringar som införs i EU- och EG-fördraget och en förklaring av namnbytet från EG-fördraget till EUF-fördraget se Bergström, C F, Hettne, J och Södersten, A, Lissabonfördraget, Sieps rapport 2008:11, avsnitt 3.4.

anledning är det svårt att se att ändringarna syftar till något annat än att strömlinjeforma och förenkla. Det faktum att de institutionella bestämmelserna i praktiken lyfts ut från Euratomfördraget skulle dock möjligtvis kunna tolkas som en teknisk förberedelse för en mer omfattande revision av fördraget inom några år. De ändringar som nu genomförs gör det lättare att fokusera en framtida omförhandling av Euratom på centrala politiska frågor.

Bestämmelserna om försörjningsbyråns optionsrätt är omstridda men ändras inte genom Lissabonfördraget. Ett förtydligande av deras innebörd kan dock ändå vara på sin plats. Optionsrätten omfattar förvärv av rätt att använda och förbruka material som tillhör gemenskapen. Det stadgas vidare att speciella klyvbara material är gemenskapens egendom.⁶ Äganderätten omfattar dock endast speciella klyvbara material som redan har framställts eller importerats av en medlemsstat, en person eller ett företag. Det betyder att optionsrätten inte skulle kunna användas för att tvinga fram brytning av klyvbara material såsom uran.

Det bör dessutom framhållas att det till Anslutningsakten för Österrike, Finland och Sverige fogades en förklaring där det framgår att det är varje medlemsstat som avgör i överensstämmelse med sin specifika nationella politik om den skall producera kärnenergi eller inte.⁷ Ytterligare garantier för nationellt självbestämmande ges i bestämmelser i EUF-fördraget om miljö och energi. I dessa bestämmelser stadgas om nationell vetorätt vid åtgärder som *väsentligt påverkar en medlemsstats val mellan olika energikällor och den allmänna strukturen hos dess energiförsörjning*.⁸ Det stadgas vidare att åtgärder som upprättas för att garantera energiförsörjningen i unionen inte ska påverka en medlemsstats rätt att bestämma villkoren för utnyttjandet av dess energikällor, val mellan olika energikällor eller energiförsörjningens allmänna struktur.⁹

Det bör vidare påpekas att det råder viss tveksamhet om bestämmelserna om optionsrätten fortfarande gäller. Optionsrätten har aldrig utnyttjats och bestämmelserna anses i sig vara obsoleta.¹⁰ Medlemsstaterna skulle vidare ha bekräftat dem sju år efter upprättandet av fördraget.¹¹ Någon bekräftelse kom dock aldrig till stånd på grund av alltför stora meningsskiljaktigheter. Nya bestämmelser skulle därvid ha antagits med enhällighet av rådet. Förslag till ändringar har framförts men än så länge har man inte lyckats enas.¹² Någonting som ändå skulle kunna tala för att optionsrättsbestämmelserna fortfarande gäller är att det i ingressen till protokollet om ändring av Euratomfördraget som fogas till Lissabonfördraget framhålls att det är viktigt att bestämmelserna i fördraget fortsätter ha full rättsverkan.

Lite motsägelsefullt har dock till Lissabonfördraget även fogats en förklaring från fem medlemsstater, Tyskland, Irland, Ungern, Österrike och Sverige, där det framhålls att de

---

⁶ Se artikel 86 i Euratomfördraget.

⁷ Se Anslutningsakten för Österrike, Finland och Sverige (1994) *Europeiska unionens officiella tidning* C 241 av den 29 augusti 1994.

⁸ Se artikel 192.2c i EUF-fördraget.

⁹ Se artikel 194.2 i EUF-fördraget.

¹⁰ I mål C 7/71 *Commission v. France* uttalade emellertid EG-domstolen att bestämmelserna fortfarande var i kraft.

¹¹ Se artikel 76 i Euratomfördraget.

¹² Se Kapteyn och VerLoren van Themaat, *Introduction to the Law of the European Communities*, 1998, s. 1226.

centrala bestämmelserna i Euratomfördraget inte har ändrats i sak sedan ikraftträdandet och därför behöver uppdateras.¹³ Lissabonfördraget skulle därmed kunna öppna upp för omförhandlingar av Euratomfördraget.¹⁴ Vid en omförhandling skulle enskilda medlemsstater kunna få till stånd specifika undantag från Euratom, t.ex. förtydliganden att det är varje medlemsstats ensak att utveckla kärnindustri.

---

¹³ Förklaring 54. Förklaring från Förbundsrepubliken Tyskland, Irland, Republiken Ungern, Republiken Österrike och Konungariket Sverige:

Tyskland, Irland, Ungern, Österrike och Sverige noterar att de centrala bestämmelserna i fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen inte har ändrats i sak sedan det fördraget trädde i kraft och behöver uppdateras. De stöder därför tanken på en konferens mellan företrädarna för medlemsstaternas regeringar, som bör sammankallas så snart som möjligt.

¹⁴ Se även Peers, Steve, *Can the Treaty of Lisbon be ratified or implemented? A legal analysis*. 19 June 2008.